

Харчук Т. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, екології
та практичного підприємництва
Європейського університету*

Kharchuk T. V.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Economics, Ecology and Practical Entrepreneurship
European University*

РЕСУРСНИЙ ПІДХІД В ЕКОНОМІЧНОМУ УПРАВЛІННІ КОНКУРЕНТНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті встановлено доцільність застосування ресурсного підходу в економічному управлінні конкурентним потенціалом підприємства для вирішення проблем підвищення його конкурентоспроможності. Визначено мету та основні завдання економічного управління конкурентним потенціалом підприємств машинобудування. Виокремлено низку характеристик конкурентного потенціалу підприємств машинобудування, обумовлених специфікою галузі, у якій вони функціонують і розвиваються. Охарактеризовано переваги ресурсного підходу до формування конкурентного потенціалу з точки зору економічного управління підприємством.

Ключові слова: економічні ресурси, ресурсний підхід, конкурентний потенціал, економічне управління, конкурентні переваги.

Вступ та постановка проблеми. Конкурентний потенціал підприємства з точки зору економічного управління є систематизованим комплексом економічних ресурсів та потенційних можливостей підприємства відповідно до конкурентного середовища його функціонування, які у взаємодії та за раціонального використання шляхом узгодження, об'єднання, координації та регулювання всіх економічних процесів, що відбуваються на підприємстві, формуватимуть такі конкурентні переваги, що забезпечуватимуть підприємству стійке функціонування в довгостроковому періоді, високий конкурентний статус та підвищення цінності на ринку загалом.

Необхідною передумовою розвитку машинобудівних підприємств є наявність ресурсів, задіяних у процесі організації та здійснення виробничого процесу, що є фактором внутрішніх резервів, ефективного використання яких дає змогу забезпечувати як власні потреби, так і потреби суспільства загалом, оскільки від рівня реалізації потенціалу підприємств машинобудування залежать темпи та масштаби впровадження науково-технічних досягнень в галузях – споживачах машинобудівної продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню конкурентного потенціалу підприємства присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних учених, як О.Є. Бабин, Л.В. Балабанова, О.В. Березін, С.В. Близнюк, А.Є. Воронкова, О.С. Другова, П.В. Забелін, Н.П. Карачина, Н.В. Касьянова, І.М. Кирчага, К.Л. Ковадло, Я.В. Лісун, А.І. Лужецький, О.В. Малик, Т.С. Мельник, М.М. Миколайчук, В.М. Нижник, Г.В. Омельчак, Л.І. Перцата, О.І. Смагач, Т.В. Смялянець, О.Г. Янковий. У науковому доробку вчених конкурентний потенціал розглядається з точки зору різних підходів, що говорить про актуальність цієї проблематики.

В економічній літературі традиційно розрізняють три основні підходи до визначення структури конкурентного потенціалу підприємства, а саме ресурсний, функціональний та змішаний. Ресурсний підхід передбачає виокремлення структурних елементів за видами та характером ресурсів (трудовий, інтелектуальний,

інформаційний, фінансовий тощо). Однак кількість та якість ресурсів не можуть повністю відобразити успішність діяльності підприємства та здатність досягти поставлених цілей. За функціонального підходу поділ на структурні елементи здійснюється за видами діяльності підприємства, а саме розрізняють основні (постачання, виробництво, збут) та допоміжні (складання звітів, зберігання продукції, обслуговування виробничих фондів тощо). Виділяють такі елементи, як виробничий, маркетинговий, управлінський потенціали, які аналізують за показниками, що відображають рівень виконання певних видів діяльності. За такого підходу вивчають фактичний рівень виконання певних функцій і не завжди звертають увагу на рівень сукупних можливостей їх виконання. Змішаний підхід здебільшого поєднує ресурсний та функціональний [12, с. 231]. Проте найбільш доцільним та ефективним для вирішення проблем підвищення конкурентоспроможності підприємства, на нашу думку, є застосування ресурсного підходу з урахуванням основних положень концепції економічного управління підприємством, що дасть змогу скоординувати, узгодити одна з одною та гармонізувати управлінські цілі щодо забезпечення довгострокового стійкого функціонування (життєздатності) підприємства в конкурентному середовищі, що потребує поглиблених досліджень у цій царині.

Метою роботи є дослідження конкурентного потенціалу як інтегрованого об'єкта економічного управління підприємством на основі ресурсного підходу, що дасть змогу створювати такі конкурентні переваги, що забезпечуватимуть підприємству стійке функціонування в довгостроковому періоді, високий конкурентний статус та підвищення цінності на ринку загалом.

Результати дослідження. Головна мета економічного управління конкурентним потенціалом підприємств машинобудування полягає в ефективному формуванні, реалізації та нарощуванні конкурентного потенціалу як загалом, так і в розрізі його окремих складових, що дасть змогу забезпечити життєздатність підприємства, підви-

щити його конкурентний статус та, як наслідок, цінність підприємства загалом. Для досягнення поставленої мети мають бути вирішені такі основні завдання:

1) формування структури конкурентного потенціалу підприємств машинобудування:

- визначення особливостей конкурентного потенціалу машинобудівних підприємств;
- виокремлення складових конкурентного потенціалу підприємства з урахуванням специфіки галузі;
- обґрунтування структури конкурентного потенціалу з урахуванням основних елементів економічного управління;

2) формування наукового підходу до методики діагностики конкурентного потенціалу:

- кількісне оцінювання визначених складових конкурентного потенціалу, що ґрунтується на економічних показниках, які значною мірою відображають наявність та використання економічних ресурсів, економічну результативність діяльності та економічний (фінансово-майновий, фінансово-економічний) стан машинобудівних підприємств;
- розроблення методики аналізу та оцінювання елементів конкурентного потенціалу, а також кількісного визначення характеристик впливу один на одного;
- систематизація та аналіз структурних елементів конкурентного потенціалу машинобудівних підприємств та взаємодії між ними;
- визначення взаємної залежності визначених елементів у формуванні конкурентного потенціалу загалом;

3) розроблення заходів, спрямованих на підвищення конкурентного потенціалу машинобудівних підприємств:

- виявлення резервів нарощування конкурентного потенціалу відповідно до цілей та завдань розвитку машинобудівних підприємств;

– пошук та економічне обґрунтування напрямів використання конкурентного потенціалу машинобудівних підприємств;

– забезпечення компенсаторного поєднання елементів конкурентного потенціалу та їхньої внутрішньої збалансованості;

– обґрунтування загальних та локальних стратегічних альтернатив щодо підвищення конкурентного потенціалу підприємства.

Таким чином, вирішення визначених завдань економічного управління конкурентним потенціалом підприємства сприятиме забезпеченню його економічного розвитку в умовах наростаючої конкуренції та невизначеності зовнішнього середовища шляхом формування ефективних заходів протидії його негативним проявам шляхом розроблення методичних підходів, що дадуть змогу оперативним чином здійснювати оцінювання впливу наслідків прийнятих управлінських рішень на економічні результати діяльності підприємства та сприятимуть найбільш повному освоєнню потенційних та реальних можливостей підприємства в конкурентному середовищі.

У сучасній економічній літературі значна увага приділяється проблематиці структурування елементів конкурентного потенціалу як однієї з основних характеристик стабільності діяльності підприємства та можливостей його подальшого розвитку в конкурентному середовищі, склад якого розглядається науковцями з огляду на різні аспекти дослідження (табл. 1).

Таким чином, простежується відсутність у науковців єдиної позиції щодо складу конкурентного потенціалу підприємства, що пояснюється виокремленням лише тих компонентів, важливість яких визначається специфікою ринку та особливостями функціонування конкретного підприємства. Проте більшість дослідників схиляється до

Таблиця 1

Складові конкурентного потенціалу підприємства

Автор	Складові конкурентного потенціалу
А.Г. Андреев [1]	Ринково-збутовий, фінансово- економічний, організаційно-управлінський, науково-технічний, виробничий, інноваційний та соціальний потенціали.
Н.С. Беляева [3, с. 50]	Маркетинговий, інноваційний, ресурсний та творчий потенціали.
А.Е. Воронкова [4]	Виробничий, фінансовий, інноваційний, управлінський, маркетинговий, комунікаційний, мотиваційний та трудовий потенціали.
А.В. Гриньов, В.В. Шульженко [5]	Управлінський, виробничий, фінансовий, трудовий, інноваційний та інформаційний потенціали.
О.С. Другова [6, с. 45]	Фінансовий, виробничий, трудовий, збутовий та управлінський потенціали.
Д.В. Єрохін, Д.В. Галушко [7]	Ринковий, збутовий, фінансовий, виробничий, інноваційний, організаційний та соціальний потенціали.
Н.П. Карачина, Л.І. Перцата [8, с. 169]	Виробничий, управлінський, кадровий, маркетинговий, фінансовий та інформаційно-інноваційний потенціали.
І.М. Кирчата [5]	Виробничий, управлінський, трудовий, маркетинговий, інформаційний, фінансово-економічний та інноваційний потенціали.
Р.О. Квасницька, Н.І. Ардашкіна [11, с. 163]	Виробничий, управлінський, інноваційний, інтелектуальний, маркетинговий та ресурсний потенціали.
О.О. Коковіхіна [10]	Ресурсний та управлінський потенціали.
Я.В. Лісун, А.В. Рудий [14, с. 306]	Сукупність виробничо-фінансових, інтелектуальних, трудових та екологічних можливостей підприємства.
О.М. Медведєва, А.В. Баранова [15, с. 88]	Виробничий, фінансовий, організаційний, маркетинговий, науково-технічний, інноваційний, інноваційно-освітній, інформаційний, кадровий та інші потенціали.
Я.Ю. Саліхова [16]	Матеріальний, комерційний, інформаційний, фінансовий, людський, організаційний та підприємницький потенціали.
Л.Ф. Чумак, Г.В. Котляр [17]	Збутовий, виробничий, техніко-технологічний, ресурсний, фінансовий, управлінський, цінновий, товарний, науково-дослідний, інвестиційний, інноваційний, комунікаційний, кадровий та мотиваційний потенціали.

думки про те, що конкурентний потенціал є сукупністю управлінського, виробничого, трудового, маркетингового, організаційного, фінансово-економічного, інноваційного, інформаційного та інших видів потенціалу.

Слід зазначити, що між складовими конкурентного потенціалу підприємства існує зв'язок, у межах якого вони взаємодіють та впливають один на одного й на конкурентний потенціал підприємства загалом [2]. При цьому формування конкурентної переваги відносно інших учасників ринку безпосередньо залежить від стану конкурентного потенціалу, який відображає наявність у підприємства можливостей, здатностей, конкурентної сили щодо ефективного використання ресурсів, їх раціонального розподілу та правильної комбінації (з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища) для забезпечення конкурентоспроможності, а також створює передумови для підвищення його конкурентного статусу.

Головна складність ідентифікації основних складових конкурентного потенціалу полягає в потребі визначення ролі та місця окремих його елементів в сукупному потенціалі, необхідності їхнього дослідження у взаємозв'язку та динаміці. Без відповідних дій управління конкурентним потенціалом підприємства матиме формальний характер.

Структура конкурентного потенціалу як однієї з основних характеристик стабільності підприємства та можливостей його подальшого розвитку розглядається науковцями з огляду на різні аспекти дослідження. При цьому більшість наявних підходів до визначення конкурентного потенціалу передбачає наявність у ньому функціональної, ресурсної, методичної, результативної, адаптивної, порівняльної, динамічної та комплексної характеристик (рис. 1).

Слід зазначити, що ресурсна характеристика конкурентного потенціалу є визначальною з точки зору еко-

номічного управління, оскільки основою конкурентного потенціалу є економічні ресурси та компетенції підприємства (здатність підприємства збирати, погоджувати та інтегрувати ресурси в товари та послуги), які є вихідними умовами його діяльності, на підставі яких підприємство створює конкурентні переваги, підтримує та підвищує свою конкурентоспроможність завдяки створенню унікальної комбінації економічних ресурсів для реалізації можливостей, які важко ідентифікувати та використати конкурентам.

У сучасній економічній літературі у складі ресурсів підприємства виокремлюють матеріальні, трудові, фінансові, нематеріальні ресурси. Якщо перші три складають класичний перелік груп ресурсів підприємства, які традиційно були об'єктами управлінських зусиль, то в умовах переходу до економіки знань, посилення конкуренції, необхідності формування стійких конкурентних переваг пріоритетне значення як об'єкта економічного управління набувають нематеріальні ресурси, зокрема знання, компетенції, нематеріальні активи (ліцензії, торговельні марки).

Економічне управління не просто опікується проблематикою управління залученням та використанням окремих видів ресурсів, а концентрує увагу на збалансованості наявних ресурсів, цілеспрямованості формування їхньої системи, створення умов для оптимального використання наявної системи ресурсів [13, с. 11]. Цілеспрямовано сформована сукупність ресурсів та компетенцій підприємства, порівняння реальних та необхідних ресурсних можливостей, спрямованих на реалізацію його економічних цілей та завдань у конкурентному середовищі, дає змогу розглядати процеси формування та використання конкурентного потенціалу як інтегрований об'єкт економічного управління в ресурсній площині.

Рис. 1. Ключові характеристики конкурентного потенціалу підприємства

Таким чином, ресурсний підхід є визначальним в економічному управлінні конкурентним потенціалом машинобудівних підприємств, які вирізняються серед підприємств інших галузей високою наукоємністю та ресурсоємністю, мають тісний міжгалузевий взаємозв'язок з іншими комплексами господарства, що підвищує його значення як у побутовому споживанні іншими галузями промисловості, так і в забезпеченні їхнього розвитку. При цьому конкурентний потенціал підприємства формується за рахунок складових, кожна з яких робить певний внесок у його структуру (їхня кількість не є обмеженою, а лише визначається галузевими особливостями підприємства). Отже, дослідження конкурентного потенціалу машинобудівних підприємств ґрунтується насамперед на аналізі тенденцій розвитку галузі в конкурентному середовищі, виявленні значущості тих ключових характеристик та властивостей потенціалу, які дадуть змогу підприємству формувати стійкі конкурентні переваги, що забезпечать підвищення економічних результатів діяльності підприємства та покращення інтегральних характеристик його стану на довгострокову перспективу.

Конкурентний потенціал підприємств машинобудування (підприємств, що виробляють сільськогосподарську техніку, машини та устаткування для переробних галузей агропромислового комплексу, сільськогосподарські машини, технологічне обладнання та запчастини до них) має певні особливості, обумовлені специфікою галузі, в якій вони функціонують та розвиваються, що дає змогу виокремити низку властивих йому характеристик:

- необхідність адаптації конкурентного потенціалу до постійно змінюваних умов розвитку сільського господарства, від стабільності якого залежить попит на продукцію досліджуваних машинобудівних підприємств;

- економічна гнучкість конкурентного потенціалу, яка характеризує здатність підприємства пристосовуватися до впливу сезонних коливань, що обумовлюють зміни попиту, оскільки реалізація продукції підприємств сільськогосподарського машинобудування характеризується зростанням попиту у весняно-літній період і зниженням попиту в осінньо-зимовий період;

- відповідність елементів конкурентного потенціалу стадії життєвого циклу продукції та підприємства загалом, оскільки для підприємств сільськогосподарського машинобудування період загального життєвого циклу суттєво відрізняється від підприємств інших галузей економіки;

- чутливість до досягнень науково-технічного прогресу, що обумовлена взаємозв'язком впровадження досягнень науково-технічного прогресу для системного зростання продуктивності праці, енерго- та ресурсозбере-

ження з кінцевими результатами господарської діяльності підприємства;

- залежність від технологічних та виробничих можливостей підприємства, які визначають можливості підприємства щодо здійснення самостійної інноваційної політики, підтримки технологічних та виробничих потужностей у робочому стані, проведення ремонтно-відновлювальних робіт будівель та споруд тощо;

- орієнтація на конкретні сегменти ринків, що має значення під час визначення напрямів формування та використання конкурентного потенціалу, що дасть змогу підприємству досягти своєї мети в довгостроковій перспективі та забезпечить його життєздатність.

Враховання визначених особливостей конкурентного потенціалу підприємств машинобудування дасть змогу підтримувати їх у бажаному конкурентному стані, формувати, утримувати та зміцнювати тривалі конкурентні переваги за рахунок здатності внутрішньої структури підприємства вчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища, відстежувати зміни в структурі потреб споживачів, розбіжності між вимогами ринку та можливостями підприємств загалом з метою ефективного впливу на кінцеві результати їхньої діяльності.

Складність процесу формування конкурентного потенціалу підприємства в ресурсній площині економічного управління полягає в потребі поєднання процесів функціонування та розвитку в єдину систему забезпечення результативності діяльності підприємства, що залежить від раціонального розподілу ресурсів та можливостей підприємства щодо формування та нарощування конкурентного потенціалу, системного поєднання засобів та предметів праці, самих працівників та відносин між ними тощо відповідно до потреб, цілей та інтересів усіх зацікавлених сторін.

Висновки. За ресурсного підходу конкурентний потенціал у системі економічного управління підприємством можна визначити як системну сукупність економічних ресурсів, компетенцій та можливостей, які вже використовуються або можуть використовуватися як в поточній економічній діяльності, так і в довгостроковій перспективі для забезпечення життєздатності та підвищення цінності підприємства згідно зі встановленими цілями та умовами конкурентного середовища. З огляду на окреслені позиції структурування елементів конкурентного потенціалу його формування полягає у створенні системи економічних ресурсів та компетенцій, ідентифікації та трансформації його ключових елементів з урахуванням дії закону синергії для забезпечення такого результату їхньої взаємодії, щоб досягти підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Андреев А.Г. Оценка конкурентного потенциала компании. ИНВУР. URL: http://www.invur.ru/index.php?page=prot&cat=npub&doc=oc_konk_potenc.
2. Афанасьева М.В. Концептуальна модель конкурентного потенціалу підприємства роздрібної торгівлі. Розвиток національної економіки: теорія і практика: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 3–4 квітня 2015 р.; ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»). Тернопіль: Крок, 2015. Ч. 2. С. 19–20.
3. Беляева Н.С. Методи оцінки та роль ланцюжка цінностей при формуванні конкурентного потенціалу промислового підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». 2013. Т. 2. № 4. С. 43–52.
4. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: монография. Луганск: ВГУ им. В.И. Даля, 2004. 320 с.
5. Гриньов А.В. Концептуальні засади системного управління конкурентним потенціалом машинобудівного підприємства. Энергосбережение. Энергетика. 2013. № 6. С. 54–57.
6. Другова О.С. Оцінка конкурентного потенціалу підприємств машинобудування: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04. Харків, 2015. 291 с.
7. Ерохин Д.В., Галушко Д.В. Теоретические основы оценки конкурентного потенциала промышленной фирмы. Вестник Брянского государственного технического университета. 2006. № 4 (12). С. 76–81.

8. Карачина Н.П., Перцата Л.І. Конкурентний потенціал та його роль у формуванні конкурентоспроможності підприємства. Економічний простір. 2014. № 86. С. 164–172.
9. Кирчата І.М. Оцінка конкурентного потенціалу в системі управління конкурентоспроможністю підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04. Маріуполь, 2007. 20 с.
10. Коковіхіна О.О. Управління конкурентоспроможністю вагоноремонтних підприємств залізничного транспорту: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04. Харків, 2010. 20 с.
11. Квасницька Р.О., Ардашкіна Н.І. Конкурентний потенціал: економічна природа та елементний склад. Економічний аналіз. 2012. Т. 10 (4). С. 161–164.
12. Лаврова Ю.Ю. Оцінка конкурентного потенціалу. Економічний аналіз. 2013. Вип. 12. Ч. 3. С. 231–235.
13. Лігоненко Л.В. Концептуальні засади економічного управління підприємством. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2013. № 3. С. 5–17.
14. Лісун Я.В., Рудий А.В. Стратегічне управління конкурентним потенціалом підприємства на засадах забезпечення якості. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 2 (2). С. 305–309.
15. Медведева О.М., Баранова А.В. Сущность и содержание конкурентного потенциала организации. Вестник ИжГТУ. 2008. № 4. С. 87–90.
16. Салихова Я.Ю. Конкурентный потенциал предприятия: сущность, структура, методика оценки: учебное пособие. Санкт-Петербург: изд-во СПбГУЭФ, 2011. 52 с.
17. Чумак Л.Ф., Котляр Г.В. Теоретичні підходи до визначення та управління конкурентоспроможністю потенціалу підприємства. Бізнес-Інформ. 2013. № 1. С. 215–219.

РЕСУРСНЫЙ ПОДХОД В ЭКОНОМИЧЕСКОМ УПРАВЛЕНИИ КОНКУРЕНТНЫМ ПОТЕНЦИАЛОМ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация. В статье установлена целесообразность применения ресурсного подхода в экономическом управлении конкурентным потенциалом предприятия для решения проблем повышения его конкурентоспособности. Определены цель и основные задачи экономического управления конкурентным потенциалом предприятий машиностроения. Выделен ряд характеристик конкурентного потенциала предприятий машиностроения, обусловленных спецификой отрасли, в которой они функционируют и развиваются. Охарактеризованы преимущества ресурсного подхода к формированию конкурентного потенциала с точки зрения экономического управления предприятием.

Ключевые слова: экономические ресурсы, ресурсный подход, конкурентный потенциал, экономическое управление, конкурентные преимущества.

RESOURCE APPROACH TO ECONOMIC MANAGEMENT BY COMPETITIVE POTENTIAL OF MACHINE-BUILDING ENTERPRISES

Summary. The article establishes the resource approach using in economic management of the competitive potential of the enterprise to solve the problems of the enterprise competitiveness increasing. The purpose and main tasks of economic management of competitive potential of machine-building enterprises are determined. A number of distinctive characteristics of competitive potential of machine-building enterprises according to industry, in which they operate and develop, are singled out. The advantages of the resource approach to the competitive potential formation from the economic management position of the enterprise are described.

Key words: economic resources, resource approach, competitive potential, economic management, competitive advantages.